

Politikai  
röpiratok,

39.



39  
283

# ÉPÜLETES PREDICATIO,

MELYET

✓ 1874.  
GUBODY SÁNDOR SEPTEMBER HÓ KÖZEPÉN AZ  
„EGYETÉRTÉS“-BEN

A MAGAS ARISTOCRATIÁNAK

A FŐPAPSÁGNAK

ÉS A

KORMÁNYNAK

ALKALMILAG TARTOTT.

KÖZREBOCSÁJTJA

K. O. U.

(Károly Országc.)

5.

1875.

BUDA-PEST,

NYOMATOTT KOCSI SÁNDORNÁL.

Országcút 39. sz.

EPŪLETES PREDICATIO

1872

1872

REGI SANCHE ERNESTINO HUNGARIE REGI  
EQUENTIBUS REGI

A MAGAS ARISTOCRATIANK

DE BALLAGI GÉZA.

Infandum K. A. jubes renovare dolorem hungaras ut opes eruerint  
Austro hungari.

*Blumauer.*

1872

1872

REGI SANCHE ERNESTINO HUNGARIE REGI  
EQUENTIBUS REGI

## Si te vocemque tuam hon nossem.

A „Magyar Politika“-nak Kossuth levelére vonatkozó 203-ik számu, vagyis szeptember 7-iki cikkében a többek között ez áll:

„A mit Kossuth nagy frázisokban hirdet ugyan, „de egy árva szóval sem képes még ő sem bizonyítani, „hogy t. i. belbajainkat, a corruptiót, a rosz gazdálkodást, az „ázsiai administratiót stb. a kiegyezés okozta volna, s ezt „mohón felkapja a balközép, mint a csizmadia-politika oly „csirizét, mely a szétszakgatott ellenzékét valahogy — még „talán — összetákolhatja. — Ez mutatja a szörnyű eszme- „szegénységet, mely az ellenzék táborában honol, hogy ily „üres frázisokkal akar veszett ügyén segíteni, melyet neki soha „el nem hiszen a nemzet, mert kézzel fogható igaz- „ság, hogy belpolitikai bajainknak a 67-ki „kiegyezéshez semmi köze nincs.“

Ha a „Magyar Politika“ szerkesztője egyike volna azon korlátolt eszű egyéneknek, kiknek husos agyában a tiszta, egészséges discernens és combinativum judicium ki nem fejlődhetett: s a tanulmányok — bár mennyit betökmagoltak is azokból életökben — izolálva minden logikai összeköttetés nélkül külön-külön úgy állnak egymás mellett emlékezetökben mint egy négyes vonat lovai, melyben minden ló külön van felgyeplözve, — egy szóval — ha azt hihetném el róla, hogy ő az okokat az okozatoktól megkülönböztetni nem képes, s a nemzetek politikai életében a történeteket úgy tekinti, mint magában álló véletlen eseményeket, s mint a buta ember az előtte megfoghatatlant csodánuak vagy szemfényvesztésnek nevezi, ő is a gondolkozás és kutatás gyenge agyvelejét fárasztó foglalatossága helyett a gondviselést, a nemesist szerepelteti, nem csodálkoznám (saját kifejezését utánozom)

eszmeszegénységén, midőn kézzelfogható igazságnak állítja azt, hogy helpolitikai bajainknak a 67-ki kiegyezéshez semmi köze nincs.

De midőn ismerem a „Magyar Politika“ szerkesztőjének jeles tehetségeit, sokoldalú tudományosságát, a politikai kérdések fejtegetésében ügyességét, a socialis bajok taglalásában mély belátást tanusító természetes és egészséges észleleteit, a tapasztaltakból levont megezőfolthatlan következtetéseit, bámulatra gerjesztett a tiszta meggyőződés hangján nyilvánított állítása, mi, hogy meggyőződése lenne, senki el nem hiszi.

Eszmetársulat után azonban emlékezetemben felelevenült a múlt század végén Biharmegyében két nevezetes egyénnek theologiai vitatkozásából a következő epizód.

Bessenyei M. Terézia uralkodása alatt a bécsi császári könyvtár nyugalmazott bibliotekariususa, gr. Saurau N.-várad nagyprépostnak — kivel jó barátságban élt — bizonyos szent könyv traditionalis állítására, melyet a nagyprépost valónak állított, ezt mondá: *sed quomodo potes tu tales stultitias credere*, mire gróf Sauran egész naivsággal ezt felelé: *amice debeo credere propter Tebe et Búd.* \*)

És többé nem bámultam, nem csodálkoztam észbeli tehetségéhez nem illő bárgyu állításain s okoskodásain, s többé sem tébolyt, sem agyvelő lágyulást nem kerestem rendszeritve folytonosan üzött ámitási mesterségében (bocsánat, ha szeptember 10-ki cikkében Kossuth és az ellenzék ellen használt saját kifejezéseit ő reá alkalmazom) mert megtaláltam politikai hypocrisisének kulcsát a nagyvárad prépost feleletében.

Ki ne tudná, hogy neki is van egy zsiros praepositorája, a conservativ párt és a clerus főbbjeinek gratiájában.

---

\*) Tudvalevőleg a nagyvárad prépostsághoz tartozó jövedelmes uradalom.

Szóról szóra aláírom mint tagadhatlan valót mindazt, mit szeptember 10-iki cikkében multunkra nézve e szerencsétlen nemzetnek bűnül rovott fel: való és igaz, hogy csak N. Lajos és Mátyás királyok alatt — csak periodice — fordult elő becsületes kormányzás és államrend; rövid visszapillantásában több százados szomorú történetünkre, hűn ecseteli folytonos zilált, rendetlen politikai és társadalmi életünket, s nem nagyított midőn azt mondja, hogy a többi századokat pártgyűlölködés, családi versengés, anarchia jellemezte, s tagadhatlan, hogy nem sülyedtünk volna ennyire ha hazafias szellem, nyelvünknek művelése, uralomra emelése, rendszeresített munka becsülése, anyagi, szellemi érdekek emelése vezette volna a törvényhozásokat.

De tisztelt K. A. ur óvakodik mindezen szomorú nemzeti előéletünknek okait, kutforrását kimutatni, megszakítja filumát leleplezéseinek félvén, nehogy compromittálja, elárulja azon osztályt, melynek emelésére, dicsőítésére vállalkozott, hanem a helyett neki ugrik Kossuthnak és az ellenzéknek, mert úgy kívánják azt az ő mecenásai, mert a magas aristocrazia s clerus, ezen ikertestvéreknek kitűzött céljok elérhetése követeli kitépni a nép kebeléből a Kossuthhoz ragaszkodás gyökereit; s másod sorban tönkre tenni az ellenzék becsületét és hitelét.

Miért nem világosítja fel a nemzetet N. Lajos és Mátyás királyok alatt létezett rendes és virágzásnak indult állapot valódi okairól? miért titkolja el a nemzet előtt, hogy azon a magyar nép emlékezetében örök tiszteletben álló két fejedelem megbabolázta a nagyravágyó magas aristocriatiát és clerust s a nemzetnyugalmanak, haladásának, felvirágzásának legnagyobb akadályait: az önkénykedést, irigységet, családi s egymásközi folytonos viszálykodást vas erejével elnémitotta.

Kár, végtelen kár, hogy ön szép tehetségeit nem a hazájávéra, hanem ezen az emberiségre nézve — minden időben

— legveszélyesebb clique czéljainak előmozdítására használja,

Walter Scottnak I. Napoleon életéről irt kilencz kötetből álló munkája remeke az irodalomnak, s elvontan a historiai adatok elferdítésétől, hamis következtetésektől, az adatok események összeállítása bizonyítja historicus művészeti tehetségét, de azért Scótiában Hunt képviselő választása alkalmával a toast rendező comité nevét kitorölte azon nevezetesek sorából, kikről mint a nemzet előtt tiszteletben becsültetésben állókról a comité megemlékezni kötelességének tartotta. Mac Douglasnak következő nyilatkozatára: „Walter „Scott a históriát systematice meghamisította, a despotáknak „pénzért aljas módon hizelkedett s a szabadság martyryait „kigunyolta, annálfogva nem érdemli, hogy a meting nevét „nyelvére vegye.“

A jövő kor hasonló alkalommal aligha ily megvetésben nem fogja K. A. nevét részesíteni.

A ki visszatekint a multba, az 1848-ki időkre, s ismerte az akkori politikai pártokat az ugynevezett conservativeket és liberálisokat egyéenként s családok szerint és szemlét tart a mostani jobboldal s az ellenzéki csoportok felett, ugyanazon személyeket, családokat látja szerepelni nyíltan és titokban s meggyőződhetik arról, hogy a 48/49-ki önvédelmi harc szerencsétlen kimenetele után más alakban ugyanazon conservatív párt lépett a dolgok élére, s a jobboldal, a deákpárt lelke mozgó vezető ereje most is mint a multban, a magas aristocrazia, mely ép ugy nálunk mint Franciaországban s mindenütt a világon (tisztelet a kivételnek) megszokott kiváltságainál neveltetésénél fogva nem tűrheti az egyenlőséget; kiskorától fogva szolgák s hizelkedőtől környezve a socialis téren nálánál alsóbb fokon állók közt csak szolgákat, alárendelteket szeret látni, s mint Toqueville helyesen jegyzé meg: kész a hatalom szolgája lenni, csak neki is szolgálói legyenek.

Midőn az angol parlamentben a zsidók emancipációja tárgyaltatott, a lordok házában L. Hamilton ezt mondá: „Én ismerem az emberiség ezen faját (race) a világ minden részében mindenütt egyforma aljas önhasznát leső semmire való.“ Én pedig azt mondom, én ismerem a magas aristocrátiát egész Európában; mindenütt egyformán nagyravágyó, gögös, dologtalan, más mindent. ki hozzá nem tartozik. lenéző s megvető osztály; százszor bukják, bűnhődjék vétkeiért, kedvező alkalommal újra felemeli fejét s ördögöt poklot megmozdit, hogy eljátszott előnyeit hatalmát visszaszerezze; ügyes, ravasz a politikában, melyet elsajátított a hatalmasságok, kormányok körében.

Az emberiség történelméből mint nyílt könyvből olvashatni, hogy azon véletlen s történetesnek látszó jelenetek, események, melyek a népeket nyugodni soha sem hagyják, jólétét tönkre teszik; szabadsága egyenlősége teljes valóítását meghiúsítják, elháríthatlan logikai következményei a magas aristocrátiának — a clerus és népből kiemelkedett renegátok segítségével — bizonyos titokban levő vagy titokba burkolt, s a bekövetkezett tényeket megelőzőtt terveknek s műveleteknek; s azok, kik a következesekéért vádoltatnak, csak eszközül használtattak fel, s a körülmények által sodortattak oly cselekvényekbe, melyekért a betudás, a felelősség sulya első fokon, azokat terheli, kik a profanum vulgus előtt tisztán állnak s az észre jött tömeg előtt bűnbakok azok, kik elámitva anyagi szükségek nyomása alatt kényszerülve, megvásárolva, hiúságuk nagyravágyásuk kielégítési reménye által magokat áldozatul odaadták, mint a bérencz katonák ágyutöltésnek azon sánczban, melyben csak azoknak testén hatolhatnak át azon várba, melynek elfoglalása volt czélul kitűzve és ez a czél az aristocrátiánál a hatalomrajutás.

Az 1867-iki kiegyezés nem egyéb, mint formulázása a „Drei Jahre Verfassungstreit“ czimű röpiratban letett elveknek, melyek a conservatív párt tekintélyes tagjai-

nak agyában szülemlettek s Gans vagy alias Ludasi pennája által láttak napvilágot: azoknak agyában, kik részint a márczius 4-ki alkotmány compilerai voltak, s részint idegen földön Magyarország létele ellen conspiráltak; kik 48—49-ben a nemzet előtt minden befolyásukat, hitelöket, becsületöket eljátszván, hazánk reorganisationalis terveivel nyíltan fellépni nem bátorkodtak. Az ingredienttiákat azonban azon orvosság vagy lassan működő méreg készítéshez, melynek neve a 67-iki békés kiegyezés, ők szolgáltaták, választván az operánsokat azon magok fajából, kik a 48-ki alkotmányhoz minden lelkesülés nélkül, sőt bizonyos — de eltitkolt, elnyomott — ellenszenvvel, undorodással, gyávaságból, félelemből, másrészt hiúságból, nagyravágyásból eredt álbuzgóságokat fitogtatták, piacra vitték s szerencsétlen bukásunk után a tiszta keblüekkel együtt nem érdemlett martyr-koronára tettek szert.

Ki ne hitt volna ezeknek? hogy ne lett volna ezek iránt bizalma a nemzetnek, kik a haza önállóságáért, függetlenségeért, a szabadságért, egyenlőségért, a haza jobb jövődjéért a néppel együtt vívtak, együtt szenvedtek: hogy ne hitte volna el a nemzet nagy része, hogy a 67-iki kiegyezés, az adott körülmények közt — mely egyezséget organumaik által éig magasztaltattak s egyedül kivihetőnek, politikailag eszélyesnek hirdettek — elfogadható? s mi csoda, ha ezen sokat hányatott zaklatott, sanyargattatott népnek annak elfogadásán nyugalom s jobb jövődjé reményében annyira mennyire meg is nyugodott, különösen a haza bölcsének következő nyilatkozata után:

Igaz, hogy sokat áldoznunk, sokat veszünk jogainkból, de legalább tért foglalunk, melyen lábainkat megvetvén, alkotmányos szabadságunkat fejleszthetjük s hazánkat virágzóvá tehetjük — s valljuk be, állításában sok igazságtaló volt. Mert ezen kiegyezkedés által — eltekintve

magasabb politikai szempontból vett kétes következéseitől, nemzetünk lételének, önállóságának konsolidálására vonatkozó vésteljes magvakat rejtő pontjaitól — nem kicsinylő vivmány volt, hogy az ország belügyeinek kezelése önmaga által választható hivatalnokokra bízott: s a 48-iki törvények értelmében választandó képviselő testület ellenőrzése mellett tiszta keblű, önzéstelen s a haza jólétét minden más érdek kizárásával szívökön hordó kormányférfiak a mult idők viszontagságai között kapott sebeit e nemzetnek begyógyíthatták volna s hét év lefolyta alatt bekés időben engedékeny lo vagias s velünk kibékült fejedelmünk hajlamát felhasználva letehettek volna állandó s erős alapját a magyar nemzet szellemi s anyagi jólétének, melyre ha egy nemzet felvergődhetik s erkölcsileg, anyagilag megerősödik, szabadságot, függetlenséget vivhat ki magának, ha azt addig nélkülözte is, ellenkezőleg bármily erős kötelékek s eskük által biztosított jogokkal birjon is, ha erkölcsileg sülved, anyagilag tönkre megyen, elszegényedik, idő kérdése, midőn mindazt elveszti, mert nyomorult, depravált koldus nép közt állandó lakhelye a szabadságnak soha sem volt.

Mikép kezdődött nálunk az uj aera? mikép indittatott meg az uj alkotmánynak áldást vagy véstszóró mozdonya? melynek neve osztrák-magyar alkotmány, melyben ki van mondva és szentesítve az örökös barátság és frigy Magyarország és Ausztria között, melyben, mint a házaspárok eskü mellett ígérik, hogy egymást soha sem jó, sem rossz állapotokban, sem egészségükben, sem betegségükben hűtlenül el nem hagyják?

Az első stadiuma az uj alkotmány életbeléptetésének az volt, hogy a conservativ párt hatalmasainak befolyásával — kik a házasság létesítésénél a násznagy szerepét vitték — az uralkodó által oly férfiakat neveztettek ki s állittattak a kormány élére, kik a hazáért üldözést, számkivetést, börtönt

szenvedtek ugyan, de egy-két kivétellel kellő qualificatió nélkül azokból, kik az ő vérekből s az ő testökből származtak, azaz a mágnásokból és azokból, kik sub hoc nomine intelliguntur.

A választás, mely a haza magas rangu martyrjaira esett, a rövidlátókat, a könnyen hívőket örömmel töltötte el ép úgy, mint a conservatív sereget és a magas clerust, s lön általános öröm Izraelben, s az első független (?) miniszterium kinevezését széjjel az országban megyénként, városonként ágyuk durrogásával, zászlós menetekkel ünnepelték meg, s az automat népet megtánczoltatták.

Az első lépés a nemzet, a szabadság- s egyenlőség-szomjas nép korlátozására ezen választással sikerült: a nemzet tiszta keblű s messzebb látó hazafiainak ezen választás feletti aggodalma, zugolódása, a conservatív párt matadorjait politikai phlegmájából ki nem vette, bizonyos tartózkodással óvakodtak úgy örömüket, mint boszankodásukat a nap világnál láttatni. Mint a pók, mely a nagy dongónak lábára hálójának egy szálát ha reá kötheti, behuzódik a sarokba, várva a pillanatot, midőn a megzavarodott légy dongással, zugással kifáradtan nem képes többé ellentállni, hogy egy másik kötelet kapjon lankadt szárnyára; úgy ők visszahúzódtak s néma, semleges negativ helyzetben csak szemlélői lettek az eseményeknek, várva az időt, melyben a dongó nyakára veszély nélkül s biztosan felülhetnek.

Az alkotmány-nyoszolya elkészült, puhán, virágokkal hintve látszott megvetve az ágy, melyben nyugalomra számított a fáradt és hiszékeny nemzet, s a nyoszolya sirrá változott, a puha ágy foszladékaiból szemfedél s a virágokból halotti koszoru lett.

Szegény megesalattott magyar nemzet! A conservatív párt főbbjei ajánlatára az 1867-ki alkotmány élére állított férfiak által teremtetett meg mindazon resz, mindazon veszedelem, mely nemzetünket végelenyészéssel fe-

nyeleti, és a „Magyar Politika“ K. A. szerkesztője azt állítja: „közzel fogható igazság, hogy belpolitikai bajainknak az 1867-ki kiegyezéshez semmi köze.“

Es én állítom, hogy minden politikai s belbajainknak kuforrása indirecte a 67-es kiegyezésből fakadt fel. Figyelmet kérek, indirecte.

Rövid idő kellett ahhoz, hogy a csalódásra felnyiljanak szemei az értelmesebb s gondolkozó hazafiainknak, s nem hosszú időbe került, hogy a kormány észrevegye, miszerint a nemzet a lánczot, melylyel Ausztria roskadozó oszlopához szorítottatott, óhajtja széjjeltörni legalább elviselhetővé tenni, s veszélyezve látván terveit s állását, semmi eszköztől vissza nem rettent, hogy a 67-es kiegyezést, melynek homlokára a „sub hoc signo vinces“ jelszó volt felírva — épségben változhatatlanul fentartsa, a kormány előtt minden mi szent alárendelt kérdéssé vált a majoritás megszerzése mellett.

A kormányhivatalokat megtömték (nem ok nélkül használok ezen kifejezést, mert annyi miniszter oly nagy apparatussal ellátva Európa legnagyobb országában sincs, mint Magyarországon) conservativekkel, conservativ-családok gyermekeivel, hazaárulókkal, renegatokkal. A hivatalba juthatás kezdve a miniszterségtől az utolsó járásbiróságig nem szakértelem, nem képesség, nem munkásság által feltételeztetett, az egyedüli qualificatiót a constatirozott jobboldaliság vagy kormánypártiság képezte, nem az igazság gyorsabb és célarányosabb kiszolgáltatása lebegett szemeik előtt, midőn százezreit az idegen codexek §-nak még megszorítva átültették hazánkba, hanem hogy 30 ezer egyént tetteleg a kormány érdekéhez kössenek, s kétannyit a hivatalbajuthatás reménye alatt scártban tartsanak: befolyásos bizonytalan politikai érzelmű, félelmes egyéneknek osztottak vasuti concessiókat, tekintet nélkül a haza, a kereskedelem szükségeire, vidékek, magánosok érdekében, melyekből a concessiót nye-

rők százezreket szereztek, eladván azokat idegen consortiumoknak, vasutaknál, pénzintézeteknél, az igazgató tanácsok termei csak kifogásnélküli kormányhü (wohlgesinnt) egyéneknek nyitattak meg, azokat, kik szabadságharczunkban kardjaikat testvérvérbe mártották, nyugdíjazták, kik a veszedelem idején elszökve a szorongatott hazából, elleneink tüzhelyénél élvezték az életnyugalmat, s az osztr. sereg bagázsias szekerei után kullogtak vissza, s itthon nemzeti létünk megsemmisítésére hivatal vállalással segédkezet nyújtottak; hogy érdekeikbe bevonhassák, előléptették, vagy ha épen nem használhatták, zsiros sine cura-állásba helyezték, s etetés-itálás, ámitás, egyszóval a vesztegetés minden kigondolható nemével corumpált választókkal, nagy részben a felebb elsorolt fajaiból a nemzetnek igyekeztek a majoritást megszerezni, egy meglehetősen contingens jutván ezen kívül a társországok által küldött képviselőikben, mely társországokat juttatmul oly kedvezményekben részesítették, milyeneket elitelt a politikai jószan ész, melyek az összetartozóság minden értékét illusoriussá tették, ezenkívül minden kigondolható nemét az igazságtalan, törvénytelen eljárásnak, erőszakoskodásnak, aljas rágalomnak mozgásba hozták, hogy az ellenzéknek majoritásra juthatását megakadályoztathassák.

Ilyen uton, ilyen eszközökkel teremtett volt a kormány célja kivitelére majoritást — kevés kivétellel — királyi hivatalbeliekből a kormány kedvezményeiben részesültekből arra kácsingózókból kiknek szavazatával szabadon, biztosan rendelkezhetett, s az alkotmányosság formái között alakult kilencz tagból álló absolut consortium, azaz a ministerium.

Érintetlen hagyom az 1867-iki kiegyezésnek a dualismus vagy ausztriávali szorosabb kapcsolatnál fogva minden politikai, magánjogi, anyagi viszonyainkban kifejezést nyert szomorú következtetéseit; a kinek minden érzéke ép, láthatta előre, hogy csak rendkívüli ügyes lélekismeretes, hazája jö-

vendőjét, nemzetünk existenciáját mindenekelőtt szíven hordó kormányférfiaknak is, mily kétes sikerű feladat volt ezen egyezés mellett kikerülni az előbb-utóbb bemenetelt a reichsrathba, vagy más szóval decomponálni az osztr. birodalmi beolvasztásnak, ezen egyezésben politikai, chemiai ingredientiaját; tartózkodom elsorolni mindazon anyagi jólétünk kifejlődésének akadályait, melyek azon egyezés §-aiban eldugvák, fájdalom, a gyakorlati téren már láthatjuk azoknak szomorú eredményét, érzi már, nagyon is érzi a nemzet a gyarmatosítás kényszeröltönyét testén, s hogy az minden nap szorosabbra fűzetik, évek óta minden alkalommal jajgatnak a fájdalom hangján minden becsületes, mélybelátó emberek, sőt még néha a „Pesti Napló“-nak is vannak lucidum intervallumai, midőn nem deliral ezen egyezés istenítésével. A kinek maig sem nyílt fel szeme csalódása felett, annak nem hályog, hanem vályog van szemén, vagy annyira elvakította Ausztria irányában hő szerelme, s kormányunkban vetett feltétlen bizalma, mint Desdemonát, ki inkább hitt Ottelónak, mint tulajdon szemeinek. Ezeket capacitálni akarni mindazoknak ismétlésével, mik már az egyezésből kérlelhetlen logicával kifolyólag reánk nehezettek, annyit tesz, mint lehetetlenséget akarni, mert Schillerrel szólván: „Gegen Dumheit kämpfen Götter selbst vergebens!“ tartózkodom annak fejtegetésétől is, vajjon kormányunk gyávaságában, éhetetlenségében, rossz akaratában, vagy összesen mindnyájában gyökerezik-e az oka annak, hogy azon egyezséget Deák Ferencz reménysége (?) szerint a nemzet előnyére nem volt képes kiaknázni. Kitűzött czelom keretén kívül esik s maradok továbbra is azon a téren, melyen sorompóba léptem K. A. azon merész állítása ellen, hogy az 1867-ki kiegyezésnek belbajainkhoz semmi köze, s mivel bennem nincs azon gonosz természet — mely a „Pesti Napló“-ban — minden lépten-nyomon a józan ész fölébe emelkedik, hogy ő az 1867-ki kiegyezést absolut jónak, tökéle-

tesnek és sóla salvificának kürtöli, s a kormány rudját vezetőket egekig magasztalja s egyedül kormányképeseknek hirdeti, ellenben azt abszolút rossznak s menthetlenül nemzeti politikai létünket meggyilkolónak soha nem tartottam; jól tudva, hogy a mely virágból a pók mérget szi, ugyanabból a méh mézet tud készíteni.

Én csak azt fogom még több adatokkal illusztrálni, hogy minden belbajainknak, indirecte az 1867-es kiegyezés a kutfeje, melynek mint csalhatatlan legfőbb s örök időkre változhatlannak szentesített fentartásához a szükségelt majoritás megteremtése volt kormányunknak egyedül kitűzött célja, habár ezen cél elérésének megsemmisülésünk lenne is végeredménye.

Eszembe jut itt egy eset, mi jellemzi a könnyelmű és bornirt eszű embereket.

Ismertem egy passionatus vadász urat, ki előtt a nyul egy rókalyukba bujt, lovását haza nyargaltatta ásóért, a kocsis alatt azon perczben, midőn visszaérkezett, a ló elbukott s az ásó annak hasát kihatott, semmi Jancsi, kiáltott fel az ur, csak hogy ást hoztál, miénk lesz a nyul. Az ő kitűzött célja egyedül a nyul megfogása volt s azzal nem gondolt, hogy 500 pengő frtos lova megdöglött és ez az ur ehez hasonló ostoba tettei következtében el is pusztult.

Mit gondol a mi kormányunk azzal, hogy a nép demoralizaltatik, hogy kereskedésünk tönkre megyen, hogy a nép közterheit maholnap nem fogja birni, hogy hitelünket, becsületünket a külföld előtt eljátszuk, csak a 67-es kiegyezés változatlanul fenálljon. — És elfogunk pusztulni!

Miért engedett a kormány, s enged még maig is oly szabad tért a nemzetiségek közti agitatoroknak? melyen az államegység s a nemzet existenciája ellen a legvakmerőbb s nyílt támadásokat intézik? ugyanazon miniszter, ki a beteges és halál révein álló Böszörményt azért, mert hírlapjában

Kossuth levelét közölte, egy évi börtönnel lakoltatta, ugyanazon évben a balázsfalvi pronunciamentó primipilusait, kik nyomtatott proklamációkban terjesztették Erdélyben a nép közt azon minden tartózkodás nélküli izgatásaikat, hogy addig nincs nyugalom, nincs üdv az oláhokra, míg a barbar magyar fajt tüzzel-vassal a föld hátáról ki nem irtják, egy rendeletével megfeddette, hogy jövőre tartózkodjanak az ily nyers kifejezésektől; ugyanazon kormány, mely a legártatlanabb, minden agitációt feltűnést kizáró magyar szövetséget Pesten betiltotta, a Matica, Omladina stb. garázdálkodásait elsziveli, a maroknyi szászoknak a magyar államban külön államra törekvéseit elnézi, s a buda pesti „Deutscher Verein“ működésére szemet huny!

Lehet-e ezt máskép érteni, mint kiszámított ijesztgetését a gyáváknak, hogy azok a sok dühös oláh, rácz s tóttól való félelmökben, mint a gyermek december 6-án ördögnek festett Miklóstól az ágy alá buvik — a kormány szárnyai alá bujjanak hívéen, hogy ha a kormánypárthoz szegődnek viribus unitis az osztr.-magyar birodalomban nyomorult életöket megmenthetik.

Miért emelte Horvátországban a nationalistákat a kormányra elkedvetlenítve az unionistákat, kik a közhazához ragaszkodásuknak annyi positiv jeleit adták? azért, hogy 29 vak engedelmes szavazót a kormánypártnak megnyerjen.

Van-e világosabb tényezője a kormánypárt mindenároni szaporítására egyedüli törekvésnek, mint a balázsfalvi románokkal üzött alkudozása Lónyaynak, mely komédiával, midőn a fanatikusoknak, lázítóknak, a tulzott alkotmányos követelések helyeslésével szarvat adott, egyszer-smind a becsületes románoknak a magyar nemzethez bizalmát megrendítette?

Miért nem merészel a kormány azon maroknyi szász nemzet közt szétütni, mely a magyar államban külön államot követel, s legközelebb is a „Hermannstädter Tageblatt“-ban

Magyarország magyar jellegét és vezérszerepét kiparodiázza s a magyaronok üres phantaziájának nevezi? azért nem, mert félti a 22 szász szavazatát.

Vajjon a szerbek megnyugtatóására küldötte-e le kir. biztosnak Huebert. ki Mileticscsel s az államellenes szerb párttal koketiroz, s megengedi, hogy e Mandicssek és Mileticssek intricaljanak? korántsem, hanem azért, nehogy a szerbek kibékülésével, megnyugtatóásával a kishittűekben a félelem csilapodjék.

Valóban „kemény dolog, — ugymond egy legközelebbi karloviczi levél — hogy Magyarország baráti cserben hagyatnak, ellenben ellenségei kedvezményben részesítettnek.“ s miért követ el a kormány mindent, hogy a magyar nemzethez szító pártot minden nemzetiségben tönkre tegye? Azért, mert azon gonosz politikáját a divide et vincesnek, melyre Ausztria századokon át a megerősödhető s valaha Ausztriát mindenben tulszárnyalható magyar nemzet ellen magasabb politikai okokból fölhasználta, a magyar kormány kicsinyes személy- és pártpolitikából folytatja.

Ördög vigye az ötszáz forintos paripát csak a nyulat kiáshassa a rókalyukból.

Midőn a kormány ily eszközökhöz is képes folyamodni, hogy a többséget a képviselőházban és az országban a 67-es kiegyezés oltalmára fentartsa, nagyobb bünt követett el a haza ellen, mint Louis Philipp az intrigák és corruptio nagymestere Frankhonban, ki agensprovocateurok által kierőszakolt aprólékos ementekel tartotta a nyugodalmas, kényelmes lázadásokkal életet élvező sybarita polgárságot folytonos rettegésben s így kormányrendszere fentartásához kötötte.

Meggondolta-e a kormány, mily kétélű fegyver a nemzetiségek fellovalása? s mily Damocles-kard ez a kormány s a kormánypárt összes tagjainak s az összes nemzet feje felett? mely ellenséges, felizgatott nemzetiségek között ugy

fekszik, mint a saharai homoksvatagok között egy viritó szép o a s e, melyet egy véletlen zivatar örökre eltemethet?

Kitüzött egyedüli czélját a kormány elérte, van egy erős majoritása, melyet — mint Lichnyievitz a reichsrathban a rusnyakokat — komandósóra a Sándor utczai teremben felálltat vagy leültet ad majorem ministerii gloriam, s ezen többséget a jövő országgyűlésre legyőzhetlen számba fogja emelni, azon minden igazságot, méltányosságot, a 48-iki törvényben félremagyarázhatatlanul letett elveket lábbal tapadó novellaris választási törvényjavaslat alkalmazása által, melyet 1874-ik év július hónapjában gőzerővel keresztül hajtott, mely mint isten csapása egyenlően fogja sújtani egy a jókat, mint a gonoszokat, s mindezen vivmányoknak oly ijesztő ára van, melynek törlesztése egy nemzetnek sem sikerült, mely árnak politikai, erkölcsi, anyagi sulya alatt meg kell semmisülnünk.

Tükröt fogok mutatni a kormány és kormánypárt elébe, melybe ha beletekint, a basiliscus megdöglik.

A capite foetet piscis. A hivatalok betöltésénél egy a megyékben, mint a városokban ugyanazon eljárás követtetett, miut a kormány-hivataloknál, a kormány- és királyi hivatalokban kormány kedvezményben részesült ezerei a kötelezett kortesvezéreknek, az elámitott, felrevezetett, etetés-ítatás által demoralisált választók segítségével, minden nemével az aljas rágalomnak, sértve a nép előtt az ellenzékiet, az ország nagyobb részében kormánypárti majoritást alakítottak, mellőzvé az ellenzéknek — a hol csak lehetett — alkalmatos hivatalra qualificált egyéneit; ha te vered az én zsidómat, én is ütöm a te zsidódat, az ellenzék merev következetességgel visszaadta a kölcsönt a kormánypártiaknak. A hivataloskodásra készült legiója az intelligentiának, melynek — fájdalom! a megélhetésre alig van más tér nyitva — idegen elem birtokában lévén mindazon életmód, ipar, kereskedelem, mely egy nemzetet jólétre emelhet, s

melyben függetlenségét megőrizheti. — élet-halálra vita egymással a kenyérmezei harcztot, melyet valamint a kormánynál csak politikai hite megtagadásával, szolgálai hunyáskodással, ugy a választás alatt levő hivataloknál meggyőződése ellen is csak a többségre vergődött párthoz csatlakozással nyerhetett meg, itt is amott is egyedüli qualificatio a többséghez tartozás által feltételeztetett.

A tulnyomó résznel, ugy a kormány mint megyei hivatalokban a szakértelem, a képesség hiánya, dalogtalanság, hanyagság lett az uralkodó szellem, s mintha érezné hivatása rövid voltát, kedvező állása hasznának, mellékes jövedelmének kizsákmányolása, melyet az elharapózó fényűzés követelt — lett a főczél.

A miniszterialis bureauek-ban, mint a megyék s városok hivatalos szobáiban és igazságszolgáltatási helyiségeiben, az ügykezelésekben — kevés kivétellel rendetlenség, zavar, kellő munkásság s jártasság hiánya napról-napra szaporitja a fel nem dolgozott ügyek hátralékát; a bureau-chef, ki nem képes megítélni, mit és mennyit végezhet el az alárendelt hivatalbeli, nem meri azt szorgalomra, teendőinek pontosabb, gyorsabb bevégezésére szorítani, s az alárendelt hivatalbeli tudatával főnöke hatáskörébeni tájékozatlanságának, készületlenségének, szaktudománya hiányának, bátran mellőzi a szorgalmas kötelesség teljesítését, és nem ritkán a nem érdemlett magasabb állás- és fizetésben részesülése azoknak, kik kegy és protectio után elfoglalt helyeiket betölteni nem képesek, a legügyesebb kisebb állásu hivatalbelieknek a kellő munkásságra megkivántató kedvét lelohasztja. Rendeletek, parancsolatok menesztetnek, melyek nem foganatosittatnak, a végrehajtás hiányzik, büntetések a hanyag, lelkiismeretlen hivatalbelire nem alkalmaztatnak, azokat csak az uralkodó párt elleni vétségek vonják magok után, a paragrahusok tömkelegében eltéved az igazság, a perrendtartás §-ainak homályossága, kétértelme szabad mezőt szabadított fel az ügy-

védek zsarolásának; az aprólékos bajok, melyek a perlekedési tárgyakkal  $\frac{99}{100}$  részét teszik, épen oly torturákon vitetnek keresztül, mint a legfontosabbak, többször mint nem, a perfolytatási költség meghaladja a keresettárgyat. A közigazgatás, helyesen jegyzé meg K. A. ásiái; a kormány ereje csak egyben kitünő és pontos, a százalékok- és az adóbehajtásban. A nép, mely a hivatalnokok sáska-hadát tartani kénytelen, panaszkodik, lármáz oly fenhangon, mely a kormány füleihez hat s a kormány minden bajt a rossz törvényekben keres, azokat igazítja, reperálja, módosítja s még rosszabbá teszi, mert azoknak készítéséhez az 1867-es kiegyezés elleneit profanus kezeikkel nem eresztí, s az 1867-i kiegyezés híveivel elhittették, hogy az ellenzék nem is kormányképes és hogy magát a kormány s az általa megteremtett majoritás a nemzet előtt tisztára mossa, organumai által minden üdvös reform akadályainak hirdeti, s a nép, mely nem tud eligazodni, csak bajait, nyomoruságos állapotát érzi, két ellenséges táborra szakad a szerint, a mint az intelligentiától az informatiót kapja, a kormánypárt részére megnyertek az ellenzékét, az ellenzékiek a jobboldaliakat vádolják, s teszik felelőssé minden belbajainkért.

Különösen a kormány, mely mint minden vétkes ember a világon, tévedéseinek főokát másban hajlandó keresni, bérencz lapjai által, midőn személyzetét, rendszerét, törvényeit, intézkedéseit égis magasztaltatja, egyedül kormányképesnek hirdeti, sárral dobaltatja mindazt, ki rendetlenségeit, ügytelenségeit, tehetetlenségét, törvénytelenységét megtámadni s a népnek tudomására juttatni merészkedik; forradalmi tendenciával vádoltatja mindazt, ki a nemzet önállóságáért, függetlenségeért száját felnyitja, rendbontónak, a haza veszélyére törekvőnek bélyegezteti, szóval nincs oly ostobaság, eszelősség, aljasság, melyet a kormány s a 67-es egyezés championjai az ellenzékre rá nem fogtak volna.

A kormány és kormánypárt organumai által az ellen-

zékől megtagadtatja nemcsak a kormányképességet, hanem a józanészt, becsületességet s hazaszeretetet, mintha mindazon tulajdonságokkal az Uristen csak azokat áldotta volna meg, kik a létező kormányval tartanak, s kiknek „hiszek egy istene“ egyedül a 67-es kiegyezés, s mindaz, a ki ezt nem hiszi, elkárhozik s a gyehenna tüzére méltó. És ezen eljárás, uraim, megteremtette a népben az értelmiség megutálását, aláasta tekintélyét azon osztálynak, mely hivatva van egy nemzetet fentartani, s elhányták a nép közt a viszálykodás, az irigység, egymáselleni folytonos torzsalkodás sárkányfogait. s oda jutott ezen szerencsétlen nemzet, hogy testvér testvérral, atyafi atyafival, egy helyben lakók egymással kibékülhetlen ellenségeskedésben élnek, és hogy egymást nem ölik, az csak a büntetéstől félelemnek köszönhető.

És ez mindazon kormány műve, mely semmi eszköztől vissza nem rettent, csakhogy a 67-es kiegyezés mellett erős majoritást teremthessen.

Ha a kormányférfiak a szünidő alatt fürdőbe menete helyett á la Mac-Mahon az országot utazták volna be a nép socialis, erkölcsi állapotát megfigyelendők s annak politikai, erkölcsi érzelmeivel megismerkedendők, meggyőződnek arról, hogy ríktó színekkel nem ecseteltem állapotunkat, s K. A. ur ha ezt tenné, nehezen ha bünbánólag vissza nem vonná azon határozott állítását: mert kézzel fogható igazság, hogy belbajainknak a 67-es kiegyezéshez semmi köze.

Nemzetünknek ily példátlan sülyedésében, melyben mindent felejtve, a haza érdekét, lételeit és jövendőjét, csak hivatal, előmenetel s önbaszon után kapkod, melyben a kormány megátalkodva téves és vésteljes eljárása mellett, hogy a népet megnyugtassa, hol az átmeneti nehézségekkel mentegetik, hol az ellenzék forradalomra törekvésével rettegeti a békés szellemü polgárokat, kétségbe kell esni hazánk jövője felett minden tiszta keblü, önzéstelen hazafinak.

Mind ámitás. Átmenet 7—8 évig nem tarthat; a mely kormány hosszú évek során is az átmeneti nehézségekkel küzdök s hozott törvényeit, még mielőtt a tinta, melylyel azokat megíratta, megszáradt volna, már módosítani kénytelen, a mely kormány folytonos miniszterialis rendeletekkel azokat magyarázni, bővíteni vagy változtatni kénytelen, a mely kormány kirugván lába alól ezredéves alkotmányának alapját, idegen államok törvényeit, intézkedéseit igyekszik átplántálni a nemzet geniusa, szokásai, geográfiai, aethnografiai állapot ellenében, s minden igyekezete mellett békés időben oly apparatussal, melyhez hasonló Európában nincs, oly erős kormánypárttal, mely ellen nec portae inferorum praevalerebunt, az államot rendezni nem képes, nem képes a kormányzatra sem.

Előbbeni cikkeimben kimutattam, mily tetemes contingenssel járult politikai helbajainkhoz indirecte a 67-es kiegyezés az által, hogy kormányunk az annak csonkítatlan fentartásához szükségelt majoritás megszerzésére s ezen fogadott auxiliare corpsnak 7 éven át sorakozott glédában tartására semmi eszköztől vissza nem rettent; szemmel látható csalhatatlan jelenségek és tények igazolják, hogy megvásárlásokkal, vasut s más egyéb concessiók osztogatásával, a haza ellenei lekenyerezésével, hivataloknak qualificatio nélkül csak jobboldaliaknak osztogatásával, a választásoknál törvénytelen erőszakoskodások alkalmazásával, mily véstetjes alacsony fokra szállította le a nemzetben a becsületesség, erkölcsiség, egyetértés barometrumát, s hogy szakadoztak, kuszálódtak össze ügyetlen kezek által billegetve az idegen ű-ok terhe alatt az igazságmérő stateranek lánczai stb.

Tartsunk már most szemlét anyagi állapotunk felett, s vizsgáljuk meg mennyiben járult anyagi kétségbeejtő helyzetünkhöz directe is a 67-es kiegyezés?

A *pragmatica sanctio* által is biztosított függetlenség-

günket, mely nemzeti létünknek egyedüli palladiuma — elvesztettük.

Egy nemzet, mely nyelvre, fajra nézve — minden rokonság nélkül Európában s kedvezőtlen geográfiai helyzeténél fogva oly ellenséges indulatu népektől környezve, melyek hazánkban lakó fajrokonaikkal, a magyarországi nemzetiségekkel, közvetlen szomszédságban élnek s minden annexióban sirját leli; az 1867-ki kiegyezés főbb pontjai pedig nem egyebek, mint az ausztriához annxió a b c-je, azon Auszhoz, melynek anyagi érdekei hazánk anyagi érdekeivel homlokegyenest ellenkezők.

Van-e alkotmány? van-e békülékeny szellem? van-e varázs erő, mely azokat beolvadás nélkül homogenné tehesse? Az érdekek fusióját irott szerződéssel, §-kal decretálni nem lehet, ki azt hiszi, hogy lehet, nem ismeri az emberi természetet, ki azt megkísérti a népek ellenségeskedését örökíti, igen is az iszkába (mert nem is kapocs) egyiket a másik fölébe emelheti s a végeredmény az, hogy az anyagi téren egyik a másik ura lesz, s hol lehetett azt nagyobb bizonyossággal tudni, mind nálunk.

Negyedfél századot töltöttünk el folytonos küzdésben jogainkért szabadságainkért, mely idő alatt az örökös tartományokban a kormány a nép életerejét az anyagi jólétnek productiv munkák, közlekedési eszközök, ipar és kereskedés általi előállítására sietett felhasználni s az örökös tartományok javára felállított schlagbaumok által a birodalomban, — melyben mi is számítottunk, a munkát ügyesen felosztotta s a magyar nemzetet egész 1848-ig az ásatumra, kapatumra szorította. És mi kizárólag földmivelő nép a lajthántuliakat megkötött kézzel, teljes önállóság nélkül elérhetni véljük? pium desiderium! s ime, nem kellett több 7 évnél, mely idő a nemzetek életében pillanat, hogy a pár excellence kormányképes jobboldali urak a nemzet drága pénzével az anyagi téren Ausztriát Magyarország uraivá tegyék — a nagyobb rész bevallja s beismeri, hogy a kibékülés nem sikerült, s

hogy a két heterogen érdekű nemzet közt úgy a politikai, mint anyagi téren a differentiák minden nap nagyobb-nagyobb tért foglalnak. És ezt előre be nem látták a nemzet irányadó politikusai? dehogy nem látták, hanem siettek mindenáron a magas és zsiros hivatalokat elfoglalni.

Mily ironia tárgya volt a 60-as években Schmerlingnek politikája, melynek ő röviden ezen többször ismételt mondásában adott kifejezést: „wir können warten.“ Mély politikai belátású államférfiu volt az, mert tudta, hogy a magyar urak „können nicht mehr warten.“

Hogy hosszas ne legyenek, a 67-es kiegyezésnek csak néhány főbb pontjaira kérem fel a tisztakeblü hazafi figyelmét.

A 8-ik pont szerint „a *pragmatica sancti*óból közös és „együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek együttes kezélése. E czélszerű vezetés közösséget igényel azon külügyekre „nézve, melyek az ő felsége uralkodása alatt álló összes országokat illetik.“

Kérdem, miután a közösügyek költségeit aránylag közösen fedezzük, midőn az Ausztria császárjának s Magyarország királyának a *pragmatica sancti*óból folyó kötelezettsége a külügyeket a szerint képviseltetni, hogy a külhatalmak elismerjék, hogy Magyarország és Ausztria külön politikai fogalmak; mégis a hivatalos jegyzékek, külföldi egyezkedések, nemzetközi szerződések Magyarország miniszterei ellenjegyzése nélkül köttetnek, a közösség csak papiroson állván, mindazok Ausztria heterogen érdekében kötve, mint *faits accomplis* terjesztetnek az országgyűlés eleibe, nem lévén sem kormányunknak, sem a képviselő testületnek (legalább ez ideig) azt, nemcsak elvetni, de még csak komolyan tárgyalni sem bátorsága. A külügyképviseleti bureauban teljesen hiányozván a magyar polgár, lehet-e reményleni, hogy magyar polgár vagy kereskedő ügye ott pártolásban részesüljön? s ki ne tudná, hogy az a külföldeli kereskedelmi összeköttetések

szülte összedűközéseknél anyagi érdekeinkre nézve mily káros hátrányos következésüvé válik.

A kölcsönös védelem eszköze az ausztriai és magyarországi hadseregnek együttes vezérlete lévén, a 11-ik pont értelmében ő felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos jogát folytán mindaz, mi az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészítő részének egységes vezérletére, vezényletére, belső szervezetére vonatkozik, ő felsége által intézendőnek ismertetik el, a 4-ik pont értelmében pedig oly kötelezettségeket, melyek a célon túl terjednek, s annak el nem érésére elkerülhetetlen szükségesegek, az ország el nem vállal.

Mi az említett cél? a kölcsönös védelem vagy politikai műszóval véd- és dacszövetség két önálló független ország között.

Kormányunk mindig kész szolgálatára álló majoritásával a magyar hadsereg szót törvény által kitöröltette az egyezségből (azon egyezségből, melynek bármily pontján az ellenzék változtatást proponál, arra mindjárt a felforgatási, szakadási szándék bélyegét üti), substituálván, sereg szó helyett a csapat nevezetet, s ezzel a magyar katonaság elvesztvén hadsereg jellegét, mint csapat (Division) tetteg beolvasztatott az ausztriai hadseregbe, melynek felszerelése felett a bakancstól az ágyuig az osztrák hadügyminiszter rendelkezik.

Mennyi milliomot visznek ki ezen nyomorult hazából a felszerelési anyagok és azoknak feldolgozási költségei, s minek köszönhetjük ezen tetemes anyagi veszteséget az által, hogy a magyar katonaságra nézve mindaz nem a magyar honvédelmi miniszter által kezeltetik, mit méltányosan és jogosan követelhattünk volna, midőn ő felsége magának csak a vezényletet, vezérletet s belső szervezetet tartotta fenn? Ezen szerencsétlen s nemzeti seregünket lealázó szócskának: csapat.

A hadsereg-szükségletek beszerzésével, feldolgozásával

mily lendületet adhattunk volna alig tengődő bőr- és posztógyárainknak, megvethettük volna alapját egy fegyvergyárnak, melyből nemcsak a magyar hadsereg (bocsánat a törvény iránti tiszteletlenségemért, elfelejtettem hogy csapat), hanem a honvédséget is elláthatnók, s mennyi munkát adhattunk volna alig tengődő iparosainknak! Lelkemben meg vagyok győződve, hogy ő felségének semmi kifogása nem lett volna ellene, ki jól tudja, hogy azért a magyar katona gyávbáb nem lett volna, ha magyar eszmiadiák, magyar szabók által magyarországi bőrből, magyar posztóból készült uniformisban rukkolt volna ki. s magyar vasból magyar kard és puskaműves által készült fegyverrel szállt volna szembe közös ellenségünkkel, s azon fentartást, mely a 7-ik pontban szentesítve van ezen szavakban: „az ország oly kötelezettségeket, melyek a kölcsönös védelmen túl terjednek, s annak elérésére nem elkerülhetlen szükségeseek, el nem vállal,“ érvényesíthették volna. Hanem hiába, a mi kormányunkra nagyon lehet alkalmazni azon franczia közmondást: plus royaliste que le roi même.

Mily örökös, megváltozhatlan, esztelen terhet rovott reánk az 1867-es kiegyezés — ha már mint Deák Ferencz állítá, politikai tekinteteből az osztrák adósságokból annyit, mennyi alatt össze nem roskadunk, elvállaltunk — azáltal, hogy nem tőkeadósságok, hanem azok kamatainak fizetése fogadtatott el! mily szerencsések volnánk most, ha aránylagos tőkeadósságokat — mint Belgium Hollandiával szerződött — Magyarország adósság-könyvébe átíratunk volna, megadóztathatnók a couponokat, mint Ausztria teszi a maga javára; convertálhattuk volna azokat, sőt többet mondok — azon időben, midőn még adósságtól szűzek voltunk, Ausztriánál a külföld előtt több hitellel bírván, azokból lealkudhattunk volna, mert azt a közéletben is tapasztalhatjuk, hogy az on ember, ki még soha adósságot nem csinált, s így még

hitele elvesztésére alkalma nem volt, előbb kap pénzt, mint bármily nálánál vagyonosabb ember, ki fülig torkig adós, s ki már positiv jeleit adta vagyona rosz kezelésének, vesztegetéseinek.

Csak a fennebb említett két pont elfogadása által a 67-es kiegyezésnek mennyi milliomot veszünk évenként, számítsa ki K. A. ur, ki azt állítja, hogy nekünk soha a nemzet el nem hiszi, hogy bellajainknak köze volna a 67-es kiegyezéshez.

„A vám és ezzel kapcsolatban álló indirect adók s kereskedelmi ügyekre nézve előre bocsátatik, hogy Magyarországnak mint önálló országnak (?) szabad nemzetnek (?) (mily szép epithetonok, ha annyira keserű gúny nem volna) a lajthántulakkal mint önálló szabad nemzettel fog érintkezni, s melyekre nézve ki nem egyezhet azokra nézve fenmaradnak törvényes jogai.“

Ezen kijelentésen meg lehetett volna nyugodnunk, ha a Magyarország és Ausztria közötti érdekek érintkezéséből eredő közösségek nem alapítottak volna meg, ha a törvényben egy meglepő pont nem volna beiktatva következőleg:

„Ez alkalommal határozatnak meg az ipartermeléssel szoros kapcsolatban levő közvetett adó nemeire nézve oly szabályok, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik törvényhozásnak vagy felelős kormánynak e részbeni intézkedései a másik fél jövedelmének csönkítését vonhatnák magok után; megállapítván egyszersmind azon módozat, mely szerint az ezen adókról behozandó reformok a két törvényhozás által egyetértőleg fognak eldöntetni.“

A szabad egyezésnek tehát csak azon feltétel alatt engedtetik tér, s a nemzet önálló intézkedési jogát csak azon esetben tarthatja fel, ha a 65-ik §-ban kikötött feltételeket teljesíti.

És ezen feltételt — megfoghatatlan — épen azon fél köti ki magának, melynek ipartermelése említést sem érde-

mel és azon fél köti meg maga-magának kezeit, mely csak független, szabad mozgás által emelhetné fel a másik fél által elnyomott iparát, s szerezhetne azokból befolyó indirect jövedelmet.

Itt van édes fiam két lovam, válassz belőlök magadnak egyet, de azt megmondom, hogy a szürkét nem adom.

Nekünk a vámokra, s az azokkal összeköttetésben levő indirect adókra nézve nem közös érdekeink, hanem csak közös viszályaink lehetnek.

Hiheti-e valaki, hogy Ausztria kormánya, mely iparát a külföld irányában prohibitív rendszerrel felemelte, piacot iparterményeinek csak lefelé s első fokozatban Magyarországon talál, hogy túlnépesedett s főleg iparterményei elárusíthatóságából élő örökös tartományainak ingó vagyonából s kereskedéséből folyó indirect jövedelméből a mi szépségünkért csak egy batkát is engedjen? Közös intézkedés ipar és kereskedelem terén, mely egyik vagy másik fél jövedelmének csonkítását kizárja, csak az ipartermelés egyenlő niveau-ján álló nemzetek közt lehető, s több mint bizonyos, hogy ha a vám és indirect adóra behozandó bármily reformok csak egyetértőleg fognak eldöntetni, a módozat csak Magyarország hátrányára állapittatik meg, hol de meo et tuo van a kérdés, megszűnik minden liberalis sympathia.

Azon kiegyezés egy rafinírozott politikai vető iparunk emelkedése ellen, mert mindaz, mi nekünk hasznos leune, tul a lajthániaknak káros lesz, s ha sok évi küzdés után valami nesze fogd meg semmiféle formát, reformot vagy módosítást kivivhatunk is: a földmivelés és ipar terén népünk munkássága lehető egyensulyba nem hozattathatik, a nélkül pedig mindig szegények s osztrák gyarmatok maradunk.

Angliának, mely a világkereskedést kezében tartja, belkereskedése kétannyi, mint a külső.

Magyarország felső megyéit az isten is gyáripár alá teremtette, míg az alföld a nyers termelés hazája; a kölcsönös productiókban a hazában kieserélése vezethet bennünket csak jólétre. mert külpiacra csak a felesleg való, mi soha többet be nem hoz, mint mennyit teljes hiányában ipartermeléseinknek azokért kiadunk, ha minden productiv erőnket emelni, kifejtetni akarjuk, reánk olvassák a 65-ik §-ust, megálljatok, mert az nekünk káros, tönkre teszitek gyárainkat, megkevesítitek vám- és indirect jövedelmeinket. Igaz, hogy a kiegyezés következtében az első öt év után a keresk. s vámszerződés bármelyik fél kívánságára revisio alá veendő, és az osztrák kormány — tudván, hogy Magyarország részéről a revisio követeltetik — már felszólította az osztrák iparosokat s kereskedőket a netalán követelendő módosításokra véleményadás végett, de hogy azon vélemény kielégítő nem lesz, miután e jelen szerződés azokra nézve oly kedvező, majd csaknem bizonyos, *qui vivra verra.*

Sőt már most is láthatjuk csekély iparunk napról-napra sülyedését, Gácsi nevezetes posztó-gyárunk, mely félszázadon át virágzott, megbukott. Azon néhány ipargyár is, mely eddig czukor, sör és szesz készítésével foglalatoskodott, apránként beszünteti vagy nagyon megszorítja gyártását, az idén is már 29 répa-gyár megszűnt élni, s 14 leszállítá gyártását. pedig csak a czukor-gyárak 30 millió mázsa répát dolgoztak fel, s 30—40 ezer embernek adtak kenyeret, s így lesz maholnap a többivel is, mert a magyarországi gyárak 2—3 perczenttel kevesebb czukor-tartalmu répával, mint a cseh- vagy morvaországi, s nagyobb munka-árral ugyan olyan adó mellett, mint az ausztriai, ezekkel a concurrentiát ki nem állhatják, s miután hazánkban a folyó szükségét sem elégti ki a termelés, sőt 14—15 milliót máshonnan veszünk és így a közös vámvonalon a mi gyárosaink az adót vissza nem kaphatják, s minthogy Magyarország Ausztriával egy keres-

kedelmi s financialis complexum, s köztünk és Ausztria közt vámsorompók nincsenek, s ennél fogva a magyar financ nem a Magyarorszáiban consumált czikkekre, hanem csak a magyar honban produkáltakra vethet adót, az 1867-ki kiegyezés szerint; nem valami nagy számtudomány kell hozzá, hogy midőn Ausztria csak a czukor és sör után 35—36 millió adót szed be, Magyarország pedig — legfeljebb  $2\frac{1}{2}$  milliómot, legfeljebb három milliómot, hogy Magyarországot a 65. §-us legkevesebb 10—12 millióig behuzza, nekünk a mostani vámrendszer szerint oly szabályokat, melyek egyik vagy másik fél jövedelmét csönkítanák. foganatosítani nem lehet Ausztria beleegyezése nélkül.

Mit vesz e szegény haza, melynek a teremtett ég alatt egyébből mint földé terméséből — melyet az iszonyu adó miatt kénytelen apránként minden zsirjából kizsarolni — azáltal, hogy földének termőereje fentartására a marhatartás és hizlalásnak — a czukor-, ser-, szeszgyárak megszüntével — naponként csökkeni kell, de azért a mi belbajainknak semmi köze az 1867-es kiegyezéshez ugy-e K. A. ur? minden belbajunk az ellenzék rakoncátlan magaviselésében ok nélküli folytonos jajveszékélésében s a nyugodt boldog nép izgatásában található fel ugy-e?

Megemlítés nélkül nem hagyhatom az 1867-ki egyezés által elfogadott quotát, melyet nem kötelességből, hanem, mint mondatott, méltányosságból, politikai okokból propter bonum pacis elfogadtunk.

Kérdem, mi ok indithatta az egyedül és kizárólag a haza érdekét szíven hordó Deák-pártot a nemzet illetéktelen tulzott terhelésével oly generositásra, melyet a 30% elvállalása nyilván hirdet? Midőn a magyar korona országai — a bécsi állam főszámvető hivatal által 1860—65 évekről készített és az illető bécsi miniszterium által mind a magyar, mind az osztrák egyezkedő küldöttséggel hivatalosan közölt zárszámadások szerint a nettojövdelemből a birodalmi közös

pénztarba 25, a német és szláv tartományok pedig 75%  
százalékot szolgáltattak be? bár Weninger Vincze, ki azon  
számadásokat felülvizsgálta, tartózkodás nélkül kijelentette,  
„hogy a központi kiadások között számos oly tételek  
„mutatkoznak, melyek egyáltalában nem a  
„lajtántuliak javára ütnének, mihelyt a hozzájá-  
„rulási viszonyszám megállapításánál az egyes tételek, kiadá-  
„sok, bevételek elemezésébe kellene bocsátkozni, s azonfelül az  
„1848/49-ből előirt követeléseknél Magyarország terhelte-  
sére — illetéktelenül — felrótt nyolczadfélmilliót ki is  
mutatott. Annyival inkább kérdezhetem, mi okból fogadhatott  
el 30%-ot? minekutána a magyar küldöttség 13-ik ülése-  
ben oly eleven színekkel ecsetelte a mult időkben (azaz  
849-től 865-ig) méltatlan és igazságtalan terheletésünket s  
abból következett szánalomra méltó anyagi súlyedésünket. A  
6-dik ülés jegyzőkönyvében szóról-szóra ez áll: „Oly idő-  
„szakból származnak ezen hivatalosan közlött kimutatások,  
„mely alatt a hatalom feltétlenül rendelkezett az ország va-  
„gyoni erejével a közterhek kivetésében, az államadósság rend-  
„kívüli mértékben növekedett, és szorult pénzviszonyok voltak  
„minden egyebek felett irányadók. Behajtatott és beszolgálta-  
„tott mindaz, mi kényszereszközök alkalmazásával behajt-  
„ható volt.“

Megbocsáthatja valaha az utónemzedék kormányunknak  
és a jobboldalnak azon tulzott nagylelkűsködését s a lajtán-  
tuliak iránti felebaráti szeretetét, mely szerint mindamel-  
lett, hogy a küldöttségnek kisebb bizottsága — ha jól jut  
eszembe — Haynald érsek elnöksége alatt a magyar koroná-  
hoz tényleg nem, hanem csak jogilag — tartozó Határörvi-  
dék és Dalmatiából bejött summákat is a meghatározandó  
quottához számította, ellenére annak, hogy azokat az osztrák  
miniszterium egészben kihagyatta, s a magyar küldöttség a  
nemzet részére csak azon tartományokhoz tartván fel a jo-  
got, belenyugodott abba, hogy a quota alapjául csak a tény-

leges állapot vétessék; midőn a határőrvidék egy része visszacsatoltatott, az azon részre eső quotát a képviselőházzal ismét elfogadtatta, és így alapos ok nélkül az államadósságokból 7<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-tel (mi hét milliónak felel meg) több nyomja ezen szegény nemzet vállait, mint a quota kidolgozása alapjául kimutatott hatévi bevétel átlagából azt illette volna.

És ez alkalmasint azon finansminiszter alatt s annak befolyásával — ha nem kezdeményezésére — történt, kinek — a 67-es bizottmány ülésében — saját szájából hallottam egy nagy igazságot e szavakban: „Az államadósságok az államélet és a kormányzatban, de egy-szersmind a magánélet minden viszonyaiban mélyen beható életkérdés.“

És K. A. ur mégis azt állítja, hogy az ellenzéknek soha a nemzet el nem fogja hinni, hogy a mi belbajainknak közé volna az 1867-iki kiegyezéshez.

Legközelebbi cikkem tartalma által készült tükör fényénél photographirozott képét függeszttem ki közszemléül hét évi önállóságunk ideje alatt előidézett szomorú állapotunknak, hogy azt megláthassa mindenki, kinek szeme van a látásra s kinek hazája iránt dobog a szive.

A szabadság, egyenlőség, testvériség szent-temploma velencei ólomtoronyyá alakult, melynek minden nap egy ablaka tűnik el, s minden nap összébb szorul, míg végre benne mind az, ami azon socialis szentháromság attributuma, étlettelenné válik.

A közerkölcsisége a nemzetnek — kivétel nélkül — minden osztályában megméltelyeztetett.

Ifjaink szivében az önzéstelen hazafiui érzelem, a magyar hazának, a közanyának élete fenmaradásához a fiui hő ragaszkodás meglazult, meghidegült.

Az igazságszolgáltatás, a közigazgatás ha nem ázsiai is — mint a „Magyar Politika“ állítja — de mindenesetre döcögösebb, rosszabb mint volt Bach és Schmerling önkény-

uralma alatt, s hazánkban Themis istenasszonynak nincs mindig bekötve a szeme.

Bár hirdalokban, országgyűlésekben szabadon lármazhatunk, piszkolódhatunk is, egymás és a kormány ellen, politikai egyéni szabadságunk felett a Damokles kardja függ épen ugy, mint Bach és Schmerling idejében, s csak a zsandárok és kriegsgerichteke neve változott.

A népnevelés, a vallásszabadság ügye minden alkalommal a hatalmas clerus Péter sziklájába ütközik, s ügyetlen, gyáva kormányos vezetése alatt hajótörést szenved.

A germanisatiónak — hogy az osztrákizálás annak idejében nehezünkre ne essék — szabad tért nyitattott, a zsiros vállalatok a zsidóságnak honosítást törvény nélküli egyenjogusítása sáska seregét csalta be hazánkba azon idegeneknek, kiknek volt hazájokban a nép véres verejtékéből kiszivattyuzni való már nem maradt.

Nemzeti bank nem létében — melylyel a legkisebb német hercezség, sőt külföldön egyes városok is birnak — csak egy osztrák magántársaság bankjából kaphatunk (nem is pénzt, hanem pénzsurrogátumot) bankjegyet; korántsem annyit, mennyit a közforgalom igényel, hanem csak annyit mennyit a társaság kedélye, vagy az osztrák politika, megenged, s mint egy ostrom alatt levő város vízvezetékét az ellenség — ha tetszik neki elzárja Pipitzek és Lukámok a magyar kereskedő előtt, ki által jöhet a pénz forgalomba — a Wertheim-Cassát, mikor nekik tetszik bezárják, s ennél fogva önálló kereskedési firmák, melyek egyedül volnának képesek a kereskedést folytonos mozgásban tartani, magokat nem consolidálhatják, minek következésében tulnyomólag földmivelő polgáraink a nyers termény árának foltonos fluctuatiója, s az eladhatás bizonytalansága miatt rendezett állapotba soha nem jöhetnek, mert a gabonakivitelnek lendületet, élénkséget csak a tul a lajthániak insége ad, s ezen piacra is concurrentiát teremtett a temesvár-orsovai vasut:

s földmivelőink csak vegetálnak, napról-napra éldegélnek, mert bizonyos határozott — passiójoknak megfelelő — ágára az industriának nem vállalkozhatván, azt nem tökéletesíthetik, kénytelenítettvén mindent természeteni, minden faját a házi állatoknak tenyészteni, hogy ha az egyik cikknek ára nincs, a másiból pénzt szerezhessenek, okszerű gazdálkodást intensív — bármily híres gazdasági intézetben tette is annak módját sajátjává — nem vihet, mert nincs pénzügyintézet, melyből javításokra, experimentatiókra olcsón s hosszabb időre kaphatna kölcsönt, az óriási hadsereg gyér népességű országunkban százezereit a munkás kezeknek kasszáryákban heverteti, cseléd rendszerről, munkásoknak a munkaadókhozi viszonyait rendező törvényekről kormányunk máig sem intézkedvén, a földmivelő nem talál utatmódot, hogy azokat szerződött kötelességek lélekismeretes teljesítésére kényszeríthesse. A földjövedelem, s abból kifolyólag annak értéke napról-napra kevesbedik.

Magyar hadseregünk osztr. csapattá törpült, kormányunk Bécsből hordja le a parancsolatokat. A bécsi kormány beleegyezése nélkül, mint a keresztény kátében meg van írva: „nem én magamé, hanem az én Jézus Krisztusomé vagyok, kinek tudta nélkül egy hajszál sem eshetik le az én fejemről“ kormányunk semmit nem tehet, s nem egyéb, mint tizszeres számban működő Stadthalterei. Külpolitikában befolyásunk semmi; nevünkben köttenek szerződések, meghatározatnak szomszédországokkal összekötetési pontok, melyek érdekeinkkel ellenkeznek.

Elvesztettük, eltékozoltuk, pénzszorultságunknak miatta elleneink kezére játszottuk a kereskedelmet, s általa a nemzet jólétét, felvirágzását feltételező minden fontosabb forgalmi eszközök feletti szabad rendelkezést és a melyek az állam kezelése alatt vannak, osztr. érdeket mozdítanak elő. Centrifugalis irányuk által elvezetvén a kereskedést főváro-

sunktól, melyet a természet kedvező helyzeténél, fekvésénél fogva világkereskedelmi góczpontul tűzött ki; megbocsáthatlan könnyelműséggel, indolentiával néztük el, sőt közmunkótunk, hogy Budapest helyett Bécs legyen Magyarország, az aldunai tartományok, Levante és déli Oroszország nyers terményei kereskedésének gyűlhelye. Egyetlen egy tengerparti városunk; kikötőnk s az által tul a tengeri nemzetekkel érintkezéseink, kereskedelmi jövő érdekeink az osztr. Lloyd-társaság kedvéért — melyet maig is subventionálunk — mely Ausztriának évenként vám és indirect adóban milliomokat jövedelmez, — feláldoztatva s alkalmasint örökre megsemmisítette.

Mi kell egyéb a tényleges gyarmatosításhoz és általa az osztrák birodalombai béolvasztáshoz, mint annak ünnepélyes, törvényes elismerése?

Hogy esordultig legyen a keserű pohár, melyet a nemzetnek apránként ki kell szörpölni, holt tőkétet teremtettünk, adóságot csináltunk annyit, a mennyi mellett — összehasonlítva a két nemzet anyagi erejét — a francziák által Poroszországnak fizetett hadisarcz bagatella.

Azon összegek, a melyek vita tárgyává sem tehetők, mert azok változatlanok, mint p. o. az osztr. államadósági járulék az uralkodó civilistája, Horvátország subventiója, az államvasuti garantiák, hét év alatt felszedett adósságaink kamatai stb. — s mind olyan kiadások, melyek évenként kitakarodnak az országból, soha vissza sem jövendők, 23—25 millióval túlhaladják az osztr. kormány utolsó évében, 1867-ben fizetett adónkat, s mind azon összeg, mely az ország régiére, igazságkiszolgáltatás, közigazgatás népnevelésre stb. szükségeltetik, deficit, azaz új adóssággal fedezhető.

Ha én orronnal turom is földemet, de minden jövedélnemet adósságaim kamatában hitelezőimnek vagyok kénytelen fizetni s már eselédeim bérére, más gazdasági kiadásaimra ismét kölcsönt kell felvennem, ha csak pénzt nem

találok, nem nyerek, hamis bankót nem csinálok, vagy végre nem rabolok, birtokomat el kell adnom.

A nemzet pedig — tudjuk — pénzt nem találhat, sorsjátékon nem nyerhet, bankót nem csinálhat, mert Ausztria, de nem is Ausztria, hanem Pipitz és Lukám urak nem engedik, s mi nem is rabolhatunk, mint I. Napoleon, ki megverte egész Európát s hadisarczokkal az állam pénztárát megtöltötte.

Valóban, ha 67-ben a magyar képviselő testület megkérte volna az osztr. kormányt, hogy mivel mi a kormányzási téren, melyről századok óta le voltunk szoritva, tudatlanok, gyakorlatlanok vagyunk, legyen szives nekünk miniszternek való embereket kölesönözni, ha az unind „ungarnfresser” lett volna is, többet Ausztria hasznára ki nem vihetett volna, pedig hogy a 67-iki első miniszter urak belátták, magok is átlátták a kormányzaton képtelenségüket, bebizonyították azzal, hogy minden ressortban, a főbb hivatalokra vagy németeket és cseheket, vagy legalább oly magyarokat alkalmaztak, kik az osztrák kormány alatt szolgáltak.

Meglehet, vastag festékbe mártottam esetemet, melylyel kétségbeejtő állapotunknak oly világos színt adtam, de azt hiszem, az alak felismerhető s csak másolata azoknak, miket hazánk állapotáról egy idő óta minden pártszínezetű hirlapok közzé tettek, sőt maga a kormány nyíltan a képviselő házban — bűnbánólag — hevalotta nem ugyan vétkeit, bűneit hanem hibáit, tévedéseit, bizonyos gyávaságból eredt oly forma mentegetőzéssel, mint a melyet a keleti vasut igazgató tanácsa nem átalott felhozni a kormány ellen, nevezetesen: „hogy minek engedte meg a kormány a párisi veszélyes szerződés elfogadását, mit a kormánynak megakadályozni joga és kötelessége lett volna.” A kormány is a képviselőházat bűnrészesnek állította s ha jól jut eszembe, egyik

tagja annak a képviselőházban ezen kifejezéssel élt: *peccabatur extra et intra muros.*

A kormánylapok úgy mint az ellenzékiek s minden *minorum gentium* hetilapok, írók és *soi disant* politikusok lapjaikban röpiratokban egyik szelidebben, a másik nyersebben öntötte ki panaszát, mérgét a kormány élheteretlensége, gyáva-sága, kormányra nem alkalmas volta, a honatyák hanyagsága inpolitikátlansága felett, de abban mind megegyeznek, hogy dolgaink átkozott roszul állnak s oly hinár csarvarodott a nemzet nyakára, melyből kiszabadítani a fuldoklót egyik a legnagyobb legkomolyabb feladatok közül s hogy életkérdés adta magát elő.

Csak Deák Ferencz hallgat, a közös ügyek megteremtője, Magyarország ujjá alkotója. Deák Ferencz, kire szent Dáviddal élénkelhetjük: *te reád néznek uram a mi szemeink, te benned biztunk eleitől fogva,* kiből oly bizalmat helyezett a nemzet, mint a jó keresztény istenében, hogy ha csapás éri is megnyugvást érez a hitben, istenem, *te tudod, mi nekem a jó, mert ő tőle.* ki a 61-es feliratot létesítette senki a hazára roszat nem várhatott.

Deák Ferencz hallgat, kinek egy szava elegendő lett volna arra, hogy legyen világosság s lett volna világosság; kinek egy ujja felemelése képes lett volna a kormány hibás rendszerét ledönteni.

A városligeti nagy remete hallgat, talán mint Marius Carthago omladékain a rondeau melletti fonott karszékek egyikében elmélkedik a haza szomorú sorsa felett meglehet. Annyit azonban merek állítani, hogy ha szívébe beláthatnék, kiolvashatnám belőle kormányunkra ezen deák mondatott: *multiplicavi gentem meam et nullum solatium inveni, et poenitet me vos creasse.*

Sokan Deákot felelőség nélküli nagy hatalomnak nevezik, én azt nem tartom. Ő igen is felelős isten és ember

előtt, s ha nem felelős az, a ki a 67-es alkotmányt kidolgozta, az, a ki annak elfogadására rendkívüli tiszta jó partesze, hozzáférhetlen becsületességgel párosult hazaszeretettel, önzéstelen jellemével döntő hatással bírt, akkor értem a régi görögöknek, rómaiaknak azon oktalannak, barbarnak látszó eljárását, hogy ha egy polgár ép azon tulajdonságokkal, melyek azt nagygyá teszik, nemzete felett suprematiát gyakorlott, számkivetették vagy a tarpeji szikláról lelőtkék.

Ki tudja, ha fel fog gyógyulni, a legközelebbi országgyűlésen nem fogja-e Ariadne fonala végét a képviselő testület kezébe adni melynek segítségével a nemzetet a labyrintheból ki fogja vezetetni? Vederemo.

Szeretnék találkozni Horvát Bódival — ki az 1867-i egyezség mellett tartott quid tuncos beszédével a Deák-párt kitörő tapsára tett szert — hogy felszólíthatnám a quid nunc (?) tanácsadásra, s hiszem, hogy ha a nemzetre nézve megnyugtatót adna: tartósabb, nagyobb szerű s hervadhatatlanabb babért aratna, mint ama híres 1867-ki quid tunc-jával.

A quid nunc? a quid factó opus? foglalkoztat jelenben minden pártot a hazában. Ugy a fővárosban mint künn a provinciákban, sőt magát az egyedül kormányképes pártot is. És ez nem csuda, mert a nemzet előtt csak két alternatíva áll: vagy átadja a megvédhetlen s minden élelem-szerből kifogyott alkotmány várakulcsát az osztr. hatalomnak, s önként visszaveszi nyakára azon jármot, melyet ezelőtt 25 évvel hősiezen elvetett vagy moscust kell beadni e nemzetnek, mely benne a még pislogó élet-erőt működésre ingerelje, s külső testén itt-ott kikerülhetlenül egy pár Kaiserschnitten is kell tenni. Ense recidendum ne pars sincera trahatur... mert ez a nemzet nagyon beteg, halálos beteg.

Általánosan el van ismerve, hogy a világon legtöbb az orvos. Ezt tapasztalhatjuk hazánk és nemzetünk betegségé-

nél is. Minden napi s hetilapokban, röpiratokban avatottak nem avatottak tervekkel lépnek fel praescribálnak, ajánlanak a nagy betegnek orvosságot, egyik egyet, másik másfelét azon meggyőződéssel, hogy csak az ő orvossága ragadhatja ki azt a halál torkából.

A kormány-lapok elismerik s nem kicsinylik a bajt, de csak kerülgetik mint macska a forró kását, s azt szeretnék, hogy *et capra et caules*, annál fogva mint csak palliativ eszközhöz nyul, mely németül szólva csak — Galgenfrist-et szerezne. Egyik a jelen kormányférfiaktól várja a nemzet jobb jövődjét, kik már magok is elismerték a kormány hibáit, tévedéseit, ha bűneit nem is, mely a képviselőházban is többször bevallotta a *mea culpat* (de soha nem ismételte a *mea maxima culpat*) s az pedig erkölcsi maxima, hogy az elismerés már magában fél jobbulás.

A másik a személyváltoztatásban keresi a nemzet üdvét, de újra csak a Deák-pártból akarja a minisztereket rekrutirozni, némelyik a pártok fusióját, coalitiót ajánl mentőszertül, van olyan is, ki a cataster adóreformmal, luxus adó behozatalával, a törvényszékek reductiójával, a járásbiróságoktól egy-egy bírós néhány diurnista elbocsájtásával, az írópapirosban behozandó takarékoszággal, hogy például (miniszterialis rendelet) hol fél árkusra leiratik valami, ott nem kell egész árkust használni.

Az államháztartásban az egyensulyt helyreállithatni képzei, s azt pedig mindnyájan biztosan reménylik és hiszik, hogy ezután a kormány minden intézkedéseiben, kezeléseiben takarékos, munkás, óvatos és szigorú fog lenni.

Az ellenzék organumai drasticusabb szerek alkalmazását tartják elkerülhetetlennek; egyik mindenekelőtt az orvos változtatását, azaz jobboldali miniszterium helyett ellenzékít, másik csak consilium tartást, azaz fusiót, coalitiót ajánl; a harmadik az 1867-ki egyezmény módosítását, negyedik annak megsemmisítését, lomtárba tételét, azaz minden eddigi

praescriptiók elvételét véli célra vezetőnek, van azonban egy szer, melynek használására nézve az összes ellenzék egy véleményben van, ugymint mindenekelőtt független magyar bankkal a nemzet vérszegénységén segíteni.

Egyedül a „Magyar Politika“ az, mely — bár ellenére a conservatív s kormánypárt közti entéte cordialenak a jelen kormányra egy idő óta kigyót-békat kiáltott, paskolja mint a jégeső, s itt-ott néha egy krajezárnnyi áru becsületet sem hagy rajta — határozott tervvel lép ki a sikra, azon „Magyar Politika“, mely egy idő óta folytonos következetességgel egyengeti a conservatív párt előtt az utat a kormányra, — nem ingadoz, elveti a palliativ szereket, s minden mástól eltérő leg gyökeres kurát ajánl, sőt felgyürközve — akarja nem akarja azt bevenni a nemzet — kész azt torkán erővel is leönteni.

A „M. Politika“ be nem éri azzal, hogy fiat reformatio in capite et in membris, hanem etiam in principiis, ő is elsőnek tartván a maga által ajánlott s a beteg előtt összevissza lehordott orvosoknak a beteg ágyátóli eltávolítását, s a conservatív pártot ajánlja orvosul, mely egyedül képes azt lábra állítani.

Az idő s alkalom nagyon jókor van választva. Közös veszély a legmegtestületbben egymás ellen torzsalkodó embereket is annak elháríthatására egyesíteni képes; tudok esetet, melyben egy sivatag pusztaságon át történetesen egymásután utazó két — éveken át egymással haragban levő egyén közül az elsőt rablók megtámadták, s az utána menő halálos ellensége segítségére ment, s így közös erővel a rablóktól megmenekültek.

Valóban — ismétlem — soha a conservatív párt alkalmasabb időt arra, hogy magát ezen beteg nemzet szívébe becsempészhesse, s magát szabaditóul feltölhassa, nem választhatott, mert hét év folyama alatt négativ magatartásá-

val — directe a bekövetkezett bajokért — (legalább mint párt) a felelősség alól kibujhatott és sem kormányra alkalmatlan voltának, sem ügyetlenségének vagy rossz szándékának positiv jeleit nem adhatta, a conservatív párt organuma az ellenzékkel együtt fujt a haza válságos állapota miatt az allárm trombitába, versenyt futott s fut máig is az ellenzékkel. Azon kormánynak, melyet ő teremtett alapját ő vetette meg, sőt néha — hol positiv érdeke parancsolta, segédkezett is nyújtott — ügyetlenségeinek, hibáinak, tévedéseinek szemére lobbantásában, s tapintatos politikával a conservatív párt alkalmasint czélt ért volna, mert fájdalom oda jutottunk, hova kell jutni minden lealázott s anyagilag tönkretett nemzetnek hogy t. i. minden más állapot óhajthatóbb mint a jelen, s nem bánja bár honnan s bárkitől jöjjön a segítség, csak jöjjön.

Emlékezzünk vissza az 1849-ki szerencsétlen catastrofa idejére, a kétségbe esett nemzet még azon hihetetlen hirben is némi vigasztalást talált, hogy Constantin orosz nagyherceg lesz a magyarok királya. Azon nemzetnek szolgált némi megnyugtató ezen hir, mely szabadságáért, önállóságáért jólétét s vérért áldozta.

Valóban bámulni lehet a conservatív sületlenségen, mely pártnak főbbjei a diplomatiái oskolájában neveltettek, hogy nem tanultak Talleyrandtól, ki megmondotta, hogy az Isten nem azért adta a nyelvet az embernek, hogy mindent előre kifeecsegen, hanem azért, hogy gondolatát eltitkolja; s bámulni lehet a magas cleruson is, a conservatív párt ezen természetes szövetségesén, hogy Sixtus quintus szentséges atyának maga viseletét el nem sajátította, ki mig szent Péter kulcsát meg nem találta (pedig 40 évig kereste) mindig lesütött fővel járt s csak azután emelte fejét oly magasra, hogy a fejedelmek gyalog is alig beszélhettek vele. A conservatív párt organuma által vezetett politika ügyetlen, tapintatlan volt.

Ha a conservatív párt programjába egyedül csak a magyar nemzetiség, a magyar állam fentartását vette volna föl s mindig azon állítása keretében czikkezett volna (mely nem emlékszem, melyik számában figyelmemet megragadta), hogy szándéka egyesíteni minden erőt, hogy becsületes, erős kormány legyen: elősegíteni a közrend megállapítását az ország belrendezésében, oly törvények hozatala által, melyek a nép jólétét emelni, a munkát jutalmazni, az országot gazdaggá tenni alkalmasak; győzelme, kormányra jutása majd csak nem kétsegtelen lett volna, de míg hatalomra nem vergődik, a miképenről véggépen hallgatott volna: óh minő hatással lett volna a fentebb hivatolt ígérete még azokra is, kik a conservatív párttól a demociatiát feltették, s mind azokat, kik abban a téves hitben lélekzettek, hogy a conservatív párt a 850—60-diki szomorú korszakban csakugyan tényleg jeleit adta a nemzet existenciájához, szabadságához hű ragaszkodásnak az által, hogy a nemzeti passivításban és így a fájdalomban is, velünk osztozott; teljesen megnyerte, meghódította volna, mert vajmi kevés ember van, ki itéletét nem épen a tényektől függeszti fel, ki megfigyelte volna, hogy a passivitása, a szenvédő nemzethez simulása egyedül az egyenlő jogtalanság fájdalmas érzetéből eredt, melyben — minekutána mindnyájan Kossuth-kutyák voltunk — osztozott ő is a néppel, az egész nemzettel, minden rangu és osztályu magyar, minden különbség nélkül: s a magas aristocratiának választani kellett a közt, magát azon szomorú idők tartama alatt önkényesen expatriálni, vagy magát idehaza meghuzva osztozni a nemzet passivításában: annyi-val inkább, mert azon 1848. előtti társadalmi, politikai nagy távolságot, mely a nép a magas aristocratiá közt volt, teljesen nivellirozta Bachnak azon merész politikája, mely szerint a magyar nemzet leigázására s megsemmisítésére első fokban

minden hivatalnak a legmagasabbtól lefelé, osztrákokkal és oly fajta magyarokkal, kikről az olasz azt tartja: italiano tedescato e uno diaboló incarnato betöltése volt kitűzött és határozott szándéka.

Hadvezér, legyen az bár I. Napoleon sereg nélkül ugy s ki a kormány gyepelőjét kezeibe veszi, párt még pedig erős párt nélkül nem existálhat.

Nagy baklövés volt a M. Politikától, hogy itt-ott egyik, vagy másik vezércikkében minden párt politikai véleményével, hitével összetűzött s oly sok érdeket sértett, hogy a conservatív párt nem számíthat erős pártra. Nagyon reá illik azon közmondás, hogy ügyetlen jó barát ártalmasabb, mint az ellenség.

Ha a conservatívek a képviselő-testületben a többséget meg akarták nyerni, nem kellett volna megengedni, hogy a Magyar Politika, mely ország-világ tudtára azon párt organuma — a magyar parlamentarismust — legalább még most — a porba lerontsa s az alsóház mindenhatóságát becsmérelje.

Nem kellett volna hazánkban az állam és egyházközi szövvényes — és mint a M. Politika állítja — mély gyökereket vert viszonyokat annyira oltalma alá venni, s a kettőnek egymástóli elválasztását gordiasi csomóhoz hasonlítani.

Nem kellett volna K. A. urnak oly fontos mimikával mutogatni, hogy Magyarország függetlenül megélni s ezen államot szellemi, anyagi erejével fentartani nem képes.

Hallgatni kellett volna neki még egyelőre a centralizatoról, a nagy rendről, mely oly nagyon III. Napoleon szagu.

Egy kicsit csinnyán kellett volna még most bánni a helyhatósági, municipalis rendszerrel, pláne azt kimondani, hogy mig az autonom közigazgatás helyébe az állam-közigazgatás nem állítatik, jó admi-

nistratio soha nem lesz, — a legnagyobb ügyetlenség volt.

Hogy gondolta a „M. Politika“ csak távokról is eríteni a honvédségi intézménynek szükségességét — s ha nem is, de jövődre — czélszerűségét? nem emlékezik reá, mult évben mily resensust keltett a képviselőház termében egy conservativ urnak a honvédség, a honvéd intézetelleni piszkálódása? annyira, hogy miatta majd csak nem hajbakapás lett a vége, még pedig korántsem az ellenzék részéről.

Többet is felhozhatnék, mivel azon par excellence higgadtságot s politikai tapintatosságot affectáló párt vagy annak organuma mindazon attributumoknak hiányát árulja el; hanem legyen elég annyi, hogy a „M. Politika“ mintha már a conservativ párt kormányra jutása biztosítva volna, magának igen sokat megengedett s nagyon is kimutatta foga fehérét.

Uraim mundus vult decipi s ezen szomorú igazságnak is nagy haszna van a politikában. A conservativ pártnak mint egy batteriát elő kellett volna tolni az általam felebb összeállított programot, melyet a „M. Politika“ saját állításaiból formuláztam, és az exspectativ systemmel meg most felhagyni nem kellett volna.

Bezárólag nem hagyhatom megemelés nélkül a conservativ pártnak egy nagy bűnét, melyet neki higgadt gondolkozásu hazafi sosa meg nem bocsájthat olyan bűnét, melyet a „M. Politika“ mint előnyt hoz fel a conservativ párt részére következő szavakkal:

„A conservativ párt csak nem életképességét gyanuba hozó passivitással viselte magát 1867-től fova, s ezen magaviseletének egy üdvös oldala van ma is, és ez az, hogy az 1867-től fogva uralkodott rendszer eredményével szemben minden solidaritástól mentve van, s hogy teljesen azokra hárithatja a fe-

lelősséget, a kik előtt teljes tisztán hagyta a cselekvési tért, kiket nem csak nem akadályozott, hanem a kik ellen a kinálkozó ellenzékeséget vagy jogosult gáncsalkalmait sem használta fel.“

Hazafias párt-e az ilyen? szeretheti-e az ilyen párt hazáját? mely tudva látva érezve, hogy a jelen kormány veszélybe dönté a hazát, ellene soha fel nem lépett? lehet-e ennél frivolabb önvallomás? nem napnál világosabb-e, hogy ezen pártnál nem a haza boldogsága, hanem a hatalom elérése a kitűzött s egyedül cél?

Egy oly párt, mely a legközelebb szentesített választási törvénynek is megszorítását ajánlja, mert az értetlen nép félrevezettetett, a keresztény mithosból veszi jövőendő eljárásának irányát, (ha ugyan kormányra juthat), mely szerint az isten az első pár embert azért, mert a kigyó elesábitotta megbüntette, s benne az egész emberiséget, ő is félrevezetett választókat büntetett.

Egy oly párt mely az 1867-es kiegyezést is sokalja és Don Carlost, mint az alkotmányos monarchia képviselőjét magasztalja, a municipiumokat, honvédséget megszüntetni s a papi hatalmat statusquójában fentartani szándékszik sat. hiszem istenemet, hogy hazánkban kormányra nem fog jutni.

Louis Blanc, ki III-ik Napoleont — saját kérésére — a hami fogházban meglátogatta, észrevevén, hogy az imperialistica maniaiban szenved, a többek között ezt mondta, „hagyjon fel ön azokkal a Napoleoni eszmékkel, ha önnek „nagybátyja most már ma feltamadna, bizonynyal ő sem igyekeznék — újra — a császárságot visszaállítani, mert uram „a történet nem ismétél (l'Histoire ne repete pas)“, és igazsága volt, mert a mi elmúlt szükségesnek lenni, nincs isteni hatalom, mely azt még egyszer szükségessé tegye. Ezen történelmi igazságot nem én mondom, hanem mondotta egy világhírű államférfiu és historicus Guizot a Histoire de

la civilisation moderne-ről tartott tanári remek előadása alkalmával 1829-ben.

Verje ki már egyszer a magyar conservativ párt is fejéből az aristocraticus eszméket, ne kacsintgasson vissza folyvást azon kiváltságokra, előnyökre, melyeket ön büne miatt elvesztett, eljátszott, emelkedjék fel a grand seigneuri gőg és pöffeszkedés büszhődő atmospherájából azon tiszta levegőben, mely a közemberiséget élteti. Az egyenlőség eszméje a mai kor Antheusa, s a vén Európának meg van írva a világ történelmi nagy könyvében jövődjöje: Democratia vagy Despotismus, tessék a kettő közt választani.

Örömmel látnám a magas aristocratiát hazámban a kormány rudján, azon osztályt, melynek, anyagi állapotában a függetlenség, a műveltség, tudományosság magva van elvetve, ha minden kastérdekkal szakítva egyedül hazájának, s abban minden osztálynak jobb és szebb jövődjét tartaná szeméi előtt, s le tudná magáról rázni a nagyuri, nevetséges, kicsinykedő érzékenykedéseket, követeléseket.

Állapotunk kétségbeejtő, azt mindenki érzi. Itt az idő, hogy minden hazáját szerető magyar ember komolyan foglalkozzék annak jövőjével, melynek halálos ágya megvetett hét évi kormányzás alatt.

Soha nemzet irányadó férfijaiban annyira még nem csatlakozott, mint a magyar nemzet, soha kormány egy nemzet bizalmával annyira vissza nem élt, mint a magyar kormány, soha kormány oly kevés idő alatt békés időben annyira alá nem ásta egy nemzet létele alapját, mint azon magyar kormány, melynek a nemzet választottjainak nagyobb része tülnyomó többsége, kezeire bizta anyagi, szellemi jólétének emelését, jogainak oltalmazását, alkotmányos szabadságának fejlesztését; a többség példátlan odaadással fogadta minden intézkedéseit azon hitben, hogy mind az, a mit az cselekszik, mind az, a mit rendel, a nemzet javára van czélozva, s ime a nemzet agonisál.

Krisztus meghalt az emberiség bűneiért, de az isten fia volt, s isten-atyja rendeletéből adta magát a halálra, de egy nemzet mások bűneiért nem halhat meg, s nem is fog meghalni, ha kormánya bir bátorsággal, lelki erővel szemébe nézni a veszedelemnek és semmi szabados és törvényes eszköztől vissza nem ijed annak elhárítására, s nem szabad meghalnia e nemzetnek, mely testi-lelki erejénél fogva jobb sorsra érdemes *q u a n d m é m e*.

Istenem mit mondana most, ha élne *gr. Illésházy*, ki ezelőtt 84 évvel az országgyűlésen e szavakat mondá: *quid dubitamus mori jam dudum lente morientes*.

Bármely kormány kerüljön is az ügyek élére, annak a jelenlegi rendszer fentartása mellett teljes lehetetlenség az ország bajain segíteni. Politikai rendszerünk gyökeres átválttatása, lankadatlan munkásság, komoly takarékoság és lelkiismeretes ellenőrzés a közigazgatásban — ez főfeltétel.

E végből meg kell szabadítani a kereskedelmi forgalmat, a nemzet szorgalmát egy idegen bank-konsortium önkénykedésétől, zsarnokságától, s mielőbb teremteni kell egy független magyar bankot, mely a forgalom szükségait fedezze. A valuta helyreállításától függeszteni fel ezen égető kérdés eldöntését, az avatatlanok értetlenségére számított ámitás, mentegetődzés; birunk mi annyi papi és nevelési alap fekvő birtokkal, melyre bár hol annyi ércpénzt, mint a mennyit a kibocsátandó bankjegyek tartaléka igényel, kaphatunk, s ha a bécsi nemzeti bank jegyeit — ígérete szerint — maig sem váltja be az előmutatónak, azaz a valutát maig sem rendezte; biztos alapra kibocsátott jegyeink is bírnának — a valuta rendezésig — annyi hitellel, mint az osztr. bankjegyek, s a bank felállításával azon milliomok, melyeket kamatban vagyis népadóban a bécsi banknak fizetünk, a magyar állampénztárt gazdagítanak. A clérust kezdve a legfőbb paptól készpénz fizetésre kell szorítani, nem kell félni a veszedelmes következtől, melylyel némely lapok a nemzetet

rettegtetni szeretik. Ha a legkatholikusabb, legkeresztényebb országokban ezen conversio a nélkül, hogy valakinek a fején egy szál haj meggömbült volna, megtörténhetett, annyival inkább megtörténhetik nálunk. Azon szerencsétlen vám és kereskedelmi szövetség — melynek a 867-ik ki egyezés által történt elfogadását valóban a magyar ipar elleni merényletnek lehet nevezni s mely már 872-ik felmondható lett volna — haladéktalanul megszüntetendő, s ha nem vám sorompó is, de mindenesetre indirect adónk szaporítására s gyár iparaink emelésére az austria-ból behozandó czukor, sör, szesz s más fogyasztási adók aláeső termények után törvényesen szedhető fogyasztási adó szedésére nézve nyilván tartási hivatal fel állítandó.

Minden néven nevezendő anyagi szellemi s külföldön lakó birtokosok jövedelme szigoruan megadóztatandó: el engedhetlen felelőség ugy felfelé mint lefelé: a mennyire az alkotmányos monarchia elveivel össze egyeztethető democratizálni kell minden intézményeinket, hogy Proudhon véleménye szerint a kormány kezeiben a kormányzathól csak az maradjon meg a mit az egyesek nem teljesíthetnek és így a jelen kormány rendszer teljesen megváltoztatandó. Szakitánunk kell az urhatnámmal idegen nemzetek majmolásával, ugy a kormányzatban mint állami s egyéni háztartásunkban sat. akkor ez a haza meg lesz mentve.

Az imént elsorolt s ezekhez hasonló mentő szerek felhasználása nélkül e nemzetem sem Deák, sem Lónyay, sem Sennyey, sem Tisza nem segíthet.

Dr BALLAGI GÉZA.

